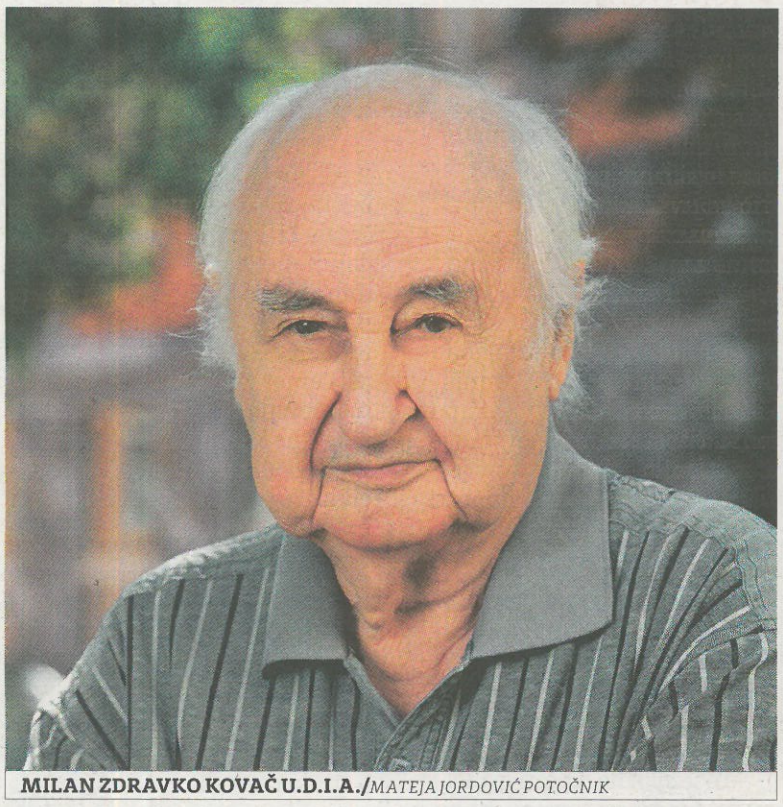

MILAN ZDRAVKO KOVAČ U.D.I.A./*MATEJA JORDOVIĆ POTOČNIK*

PETER KERŠEVAN U.D.I.A./*MAKS DEŽMAN*

Platinasti svinčnik 2025

Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije je priznanje Platinasti svinčnik 2025 podelila arhitektoma Milanu Zdravku Kovaču (1940) in posthumno Petru Kerševanu (1938–2024)

Ugledno priznanje Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije (ZAPS) sta prejela »za dolgoletno kompetentno in strokovno delo, vzpostavljanje javnega diskurza in kritične strokovne prispevke v zvezi z urejanjem mesta Ljubljana«.

Etično odgovorne rešitve

Z razvijanjem etično odgovornih rešitev ter z jasno oblikovano konstruktivno kritiko strukturnih napak nekaterih pomembnih arhitekturnih projektov v Ljubljani predstavljata pomemben zgled in spodbudo za aktiven, odgovoren odnos strokovne in širše javnosti do kakovostnega urejanja prostora, so zapisali v utemeljitvi. »Kolega Kovač in Kerševan sta bila vzor trdne drže, visokih kompetenc in odpornosti, tako strokovno kot tudi po človeški plati. Poleg številnih projektov po svetu sta v tandemu opozarjala na pereče urbanistične izzive Ljubljane ter predlagala alternativne rešitve, ki so izhajale iz potreb skupnosti. S svojimi kritikami sta krepila javno razpravo o kakovostnem prostoru in varstvu dediščine,« so zapisali v ZAPS.

Kovač in Kerševan sta iz arhitekture diplomirala v 60. letih prejšnjega stoletja v Ljubljani. Uspešni mednarodni karieri sta vsak po svoje zelo zgodaj začela s številnimi prestižnimi realiziranimi deli. Na prelomu tisočletja sta nadaljevala delo v tujini ter sodelovala pri projektih prenove in prezentacije svetovne dediščine v Italiji, na Kitajskem in v Nepalu. Leta 2009 sta začela intenzivneje sodelovati. Neločljivo povezana sta se s posebno pozornostjo, senzibilnostjo in strokovno kompetentnostjo posvečala predvsem Ljubljani. Poglobila sta se v urbano in arhitekturno zgodovino glavnega mesta Slovenije, odstirala plasti njegove dediščine ter s konkretnimi celostnimi predlogi izpostavila spregledane priložnosti njene sodobne interpretacije (prazgodovina s koliščarji, rimska Emona, srednji vek z obzidji ...). Pozorno sta spremljala pereče sodobne urbanistične in infrastrukturne probleme Ljubljane ter se aktivno odzivala predvsem na izzive, povezane s prenovo osrednje mestne tržnice ter z načrtovanjem novega Potniškega centra in obvozne trase proge za tovorni železniški promet.

Sodelovanje v javnem diskurzu, oglašanje v medijih, knjižne izdaje

Kot tandem sta se vse do Kerševanove smrti dejavno udeleževala javnega diskurza in v medijih redno objavljala kritične strokovne prispevke in predloge alternativnih rešitev za različne občutljive teme, povezane z urejanjem mesta. Svoje pobude sta izdala tudi v samostojnih knjižnih izdajah ter z zapisi in predlogi spodbujala javno razpravo o arhitekturnih vprašanjih v smeri kakovostnega načrtovanja in izboljšav prostorskih rešitev, zaščite okolja in skupnosti. Milan Zdravko Kovač nadaljuje skupaj začrtano delo. V zadnjem času se argumentirano odziva predvsem proti načrtovanim garažam v zgodovinskem srcu Ljubljane na Vodnikovem trgu ter predlaga alternativne rešitve.

Zahvala Milana Zdravka Kovača

V zahvali ob prejemu priznanja Platinasti svinčnik 2025 je Kovač zapisal: »Podelitev nagrade je zame presenečenje in za priznanje sem hvaležen. V Ljubljani sem prišlek. Od leta 1979 se ukvarjam z zaščito kulturne dediščine v Egiptu, Italiji, Indiji in na Kitajskem. Peter je bil Ljubljančan, kot direktor Biroja 71 je izvajal projekte na področju nekdanje Jugoslavije in v tujini od Mongolije do Kube. Ljubljana je bila njegovo mesto. Razumel je, kaj se z mestom dogaja, poznal je njegovo zgodovino in z bolečino sledil razvoju naše prestolnice. Najino petnajstletno delo *pro bono* je bilo vedno samo strokovno. Politično neopredeljena, upokojena brez poklicnih ambicij in ekonomsko neodvisna sva lahko brez zadržkov podala svoje mnenje ne glede na to, ali je bilo komu všeč ali ne. S pisanjem in s Petrovimi risbami sva poskušala dopovedati, da obstajajo alternativne, boljše rešitve. Predlagala sva javne natečaje, za najpomembnejše probleme tudi referendume in javno obravnavanje za Ljubljano ključnih projektov v skladu z Aarhuško konvencijo. Pričakovala sva odziv javnosti in seveda vseh, ki odločajo v našem mestu. Žal se najina pričakovanja niso uresničila, večina najinih predlogov ni bila, ni in ne bo realizirana. Z najinimi knjigami pa ostaja arhivska dokumentacija, saj, kar je zapisano, ostane.

Ljubljana je bila zakladnica 5000-letne preteklosti z arheološkimi ostalinami v samem centru mesta, bogastvom, ki ga nima nobena druga evropska prestolnica. Predstavila sva jo v knjigi *Zamujene priložnosti mesta Ljubljane*, ki sva jo končala le dober mesec pred Petrovo smrtjo. Lektorirana čaka na dovoljenje za tisk Petrovega dediča Aleša Kerševana. Upam, da bo knjiga v kratkem izšla, saj je še vedno aktualna.«

Alternativne rešitve obstajajo

»Z opustitvijo projekta garaž pod tržnico in dozidave Mahrove hiše je še mogoče realizirati predlog srednjeveškega muzeja z vzhodnim mestnim obzidjem, Kloštrskimi vrati in trdnjavo barbakan, cerkvijo Marijinega vnebovzetja, kapelo Turjaških in kostnico. Ohranilo bi se tudi še neraziskano dvojno obzidje vse do Vodnega stolpa, pa tudi dobro ohranjene obokane kleti in križni hodnik samostana s devetnajstimi grobnicami, v katerih leži 290 pokojnih, elita življa na Kranjskem, plemiških družin in pomembnih meščanov.

Z JASNO OBLIKOVANO KONSTRUKTIVNO KRITIKO PREDSTAVLJATA POMEMBEN ZGLED IN SPODBUDO.

Na ploščadi pri Zvezdi že stoji spomenik sprave in pred spomenikom razklanosti slovenskega naroda nevede polagajo vence slovenski in tuji oblastniki. Spomenika žrtvam vseh vojn pa še nimamo. Kot dopolnitev na ploščadi sva predlagala rekonstrukcijo prazgodovinske gomile vojščaka, najdene v neposredni bližini, tam, kjer poteka klančina v garažo pod Kongresnim trgom. Beseda 'gomila' je poznana skoraj vsem evropskim narodom. Okrog gomile v tlaku sva predlagala bronaste ploščice z zapisi vseh krajev, kjer so umirali naši narodnjaki, na domačih in tujih bojiščih v službi tujih gospodarjev, žrtev prve in druge svetovne vojne, talcev, umrlih v taboriščih smrti in žrtve bratomornih pobojev. Tudi ta spomenik je še mogoče realizirati.«

Spomin na ljudi, ki so soustvarili mesto

»Predlagala sva spomenik solataricam iz Trnovega s cizo ob izlivu Gradaščice. Spomenik je MOL odobrila leta 2010. Ker solataric iz Trnovega ni več, predlagam spremembo lokacije na tržnici na Vodnikovem trgu. Lahko bi se realiziral še spomenik čevljarjem na nekdanji Čevljarski ulici, za katerega MOL ni imela denarja, pa tudi spomenik pozabljenemu ljubljanskemu predmestju Kurja vas na današnjem Botaničnem vrtu. Spomenik s kuro in petelinom v gnezdu z zlatim jajcem v naravni velikosti ne bi bil pretirano drag in bi ga bilo mogoče kmalu realizirati.

Kolišče Brkatega Soma je bilo uničeno leta 2010, prav v času, ko so bila kolišča na južni strani Alp vpisana na seznam Unescove svetovne kulturne dediščine. V spomin na 5.000 let stare koliščarske naselbine na Špici bi se še vedno lahko postavilo spominsko obeležje (predlagala sva svetilnik na Špici, pod njim pa maketo kolišča). Lahko bi se realizirala tudi zastekljena sprejemnica na Barje s kolesarnico pod betonsko pergolo na Špici s kratko dokumentacijo o uničenem kolišču. Muzeja Emone ni več, zamenjal ga je Chopinov podhod, ki se skozi prebito obzidje Emone končuje s trgovino Lidl. Predlagala sva bronasto maketo Emone na Kongresnem trgu ob stopnišču v garažo (v enakem merilu, kot je maketa Ljubljane na Prešernovem trgu).«

»Slovenska zaščita«

Desetletje sva posvetila problematiki ljubljanskega železniškega vozlišča in izdala tri knjige: *Drugi tir Koper–Divača, kako naprej?*, *Zelena Ljubljana ali razrezana betonska džungla* in *Kaj pa južno-vzhodna obvoznica, gospod župan?* Obvoznico za železniški tovorni promet v državnem prostorskem načrtu obljublja ministrica Bratušek. Severne obvoznice ni več mogoče realizirati, je pred leti povedal že mestni urbanist Koželj. Za južno-vzhodno obvoznico pa MOL ni pokazala nobenega interesa. Problem je lastništvo zemljišč tujih investitorjev ob robu Barja, namenjenih ekskluzivni stanovanjski soseski, smo izvedeli v oddaji *Tarča*. Ljubljana bo postala betonska džungla, razrezana z železniškimi tiri s protihrupno zaščito na pet delov, pet getov. Ohraniti je mogoče le že obnovljeno obstoječe železniško poslopje, drugo najstarejše v Evropi, ki, ponos našega mesta, že več kot 170 let služi svojemu namenu - kot vhod v obnovljeni Potniški center Ljubljana,« je zapisal Kovač in zahvalo, *nemo propheta in patria*, sklenil: »Najini predlogi v Ljubljani niso bili realizirani. Realizirana tudi nista bila ne predstavitev *in situ* srednjeveškega obrambnega jarka v Kranju ne zaščita rimske nekropole v Šempetru. Več uspeha sva imela na Kitajskem. Realizirana je zaščita terase palače cesarja Čin Ši Huanga kot prva etapa predlaganega muzeja in grobnica cesarja Wang Jianga. Moj sistem zaščite Eureka-Eurocare E! 1586 ARCH-IN-SITU, uporabljen v mavzoleju Han Jang Ling, se danes na Kitajskem imenuje 'slovenska zaščita' in ga uspešno uporabljajo mlajše generacije arhitektov.« Upati je, da stanovsko priznanje tudi pri nas obeta rešitve, ki ob izzivih prihodnosti upoštevajo bogastvo dediščine in skupno dobro.

T. P. J.